

»Mačuš i Čavalica« prvi puta je štampana u knjizi Frana Kurelca »Runje i pahuljice« (U Zagrebu 1866.—1868.); ali to je »loše izdanje te pesme« kako veli g. dr. P. Kolendić. O Vlahu Squadri Kurelac znade vrlo malo. Govoreći u »Pripomenku« (Runje i pahuljice) o »Mačušu i Čavalici« citira Appendinija; Šafařík naziva to djelo »eine komische Erzählung« po svoj prilici i toga radi što je pisano u sestinama kao na pr. »Derviš« Stijepa Đorđića ili »Suze Marunkove« Ignjata Đorđića. Uzevši »Mačuša i Čavalicu« iz rukopisa Altetića, Kurelac to štampa u strofama (157) od tri stiha (poradi prostora); među ostalim veli: »Da je pjesmica osebice štampana, ona bi darak dosta prikladan najnegrješnijim djevojčicama našim«. Međutim, prof. S. Matić (u napred spomenutoj knjizi) štampao je »Mačuša i Čavalicu« u sestinama.

Dragutin Tadijanović.

Петар Колендић, Марина »Страге дегли инноценти« у Античину преводу. (Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Књига VII, Свеска 1—2, Страна 196—199, Београд 1927.)

Giambattista Marino (1569.—1625.) pjevaо je nesamo lascivne, raspoјasane pjesme nego i moralno-religijozne. Baš za jedno takvo djelo nabožnog sadržaja, »Straге degli innocenti«, koje je neprestano dotjerivao u »posljednjih dvadeset godina života«, bio je uvjeren »kako će da mu to bude najboljim delom«. Spјev »Straге degli innocenti« štampan je u Mlecima 1632., nakon smrti pjesnikove, i преводен je na latinski, francuski, engleski i njemački; i još se izdaje. — Obradena je u том djelu omilјela tema i slikarstva i poezije XVII. stolјeća: pokolј dјece betlehemske. (Spјev ima četiri pјevanja i posvećen je španјolskom vojvodi Antoniju D'Alba.)

G. dr. Petar Kolendić dokazuje u svom članku, da je taj »spev negde dvadesetih godina osamnaestog veka, zaboravio, možda i nehotice, napomenuti da je превод, превео Dubrovčanin Nikola Marija Antica«. Nije se moglo tačno ustanoviti kada se Antica rodio i kada je umro, no autor misli za nj, da je рођен око 1660., a umro око 1730. godine. Iznoseći nekoliko podataka o

животу Античину, говори аутор о његовом рупокисном дјелу »Porazenje праведнијех младјенаса«, које је Antica посветио dubrovačkom vlastelinu Đanluki Nikolinu Gučetiću (1664.—1735.), promijenivši »mesta iz talijanske dedikacije vojvodi D'Alba«. Ali taj prepjev nije sačuvan u cjelini (нађен је само почетак првог пјеванја) i ostaje питање, da li je uopće довршен или је Anticu код преводенја затекла смрт.

Dragutin Tadijanović

Петар Колендић, »Филомена«, дубровачка трагедија XVII. века. (Јужни Преглед II, Скопје 1927/1928, Стр. 193-197.)

U sedamnaestom su stolјeću Ovidijeve »Metamorfoze« bile nepresušno vrelo sviju dramskih rodova, како u Italiji тако i u nas, no ipak »Filomena« (rukopis, u bečkoј Nacionalnoj Biblioteci u prijepisu iz prvih godina XIX stolјeća) nema nikakove veze s »Metamorfozama«, nego joj se uzor nalazi u jednoј talijanskoј noveli, како dokazuje g. dr. Petar Kolendić.

U talijanskoј književnosti XVI. stolјeća imade jedna sentimentalna novela »o nesrećnom Džanfјoru i o његовој nesudenicі Filomeni, vezana za Firencu i za obližnje Fjezole« (Istoria dell'infelice innamoramento di Gianfiore e Filomena), štampana nekoliko puta u том stolјeću. U spomenutoј se noveli radi o firentinskom plemiću Gianfјoru, koji, zaljubljen potajno u Filomenu, »pri prvom sastanku s њом трагично пострада«. Jedan наш dubrovački pjesnik obilno se poslužio том talijanskom novelom i napisao »Filomenu«, tragediju u pet činova.

Далје износи аутор садржај »Filomene« истичући разлике i sličnosti između drame i novele. Naposljetku говори о tome, како је g. M. Kusijanović nekada држао за ту dramu da је Gundulićев превод Bonarellіjeve pastoralе »Filli di sciro«. То је мишљење одбио g. Mirko Deanović (»Filomena« трагедија непознатог ауктора; »Nastavni Vjesnik« XX., 694) pomišljajući da је »Filomena« rad Šiška Gundulića.

No g. P. Kolendić sklon је mišljenju »da је »Filomena« rani, mladenački rad Ivana Šiškova Gundulića (1678.—1721.) spevan negde poslednjih godina sedamnaestog veka«.

Dragutin Tadijanović

BILJEŠKE

* Grad Osijek, sa svojim gradonačelnikom g. dr. Vj. Henglom i s gradskim zastupstvom, zainteresovan za ovaj posebni »osječki broj« našeg časopisa pomogao je najvećom susretljivošću ilustrovanu opremu ovog sveska. Prikupljanjem dobrog dijela slika zadužio je ovo izdanje i čuvar gradskog osječkog muzeja g. prof. Vj. Celestin.

»Narodna Starina« izriče im i na ovom mjestu posebnu hvalu, što je njihovom uvidjanošću i opet ostvaren jedan dio programa, koji je sebi ovaj časopis postavio za zadaću.

* Kup zbirke Oskara Friml-Antunovića. Zauzimanjem gradskog zastup-

nika dra. J. Bösendorfera kupio je Osijek veliku zbirku osječkih starina, što ih je kroz tri decenija marljivo sabirao i skupljao g. Oskar Friml-Antunović. Za osječku lokalnu prošlost ova je zbirka od goleme važnosti i upravo jedinstvena svoje vrste. A što ima u njoj? Uz veliki broj t. z. Divaldiana, knjiga štampanih u prvoj slavonskoj štampariji Divaldt, tu je gotovo kompletno svo novinstvo, što je izlazilo u Osijeku, da bi se njome dale ispuniti dvije velike dvorane. Kada bude uređena i katalogizirana, bit će pristupačna svim ljubiteljima starina. Radi kulturne svoje reputacije morat će se Osijek što skorije pobrinuti za dolične muzejske prostorije. Ovako, kako je sada, upravo je neodrživo. A valja znati, da je osječki muzej jedan od najbogatijih u zemlji.

* 30. listopada 1928. održana je u Zagrebu u prostorijama Arheološko-historijskog odjela Hrvatskog Narodnog Muzeja godišnja glavna skupština Hrvatskog Arheološkog Društva. Izvršena je promjena pravila »kako bi se dovela u sklad sa sadašnjim prilikama«; određena je članarina sa 60 Din godišnje; dr. Josip Brunšmid, sveuč. prof. i muzejski ravnatelj u m., dugogodišnji urednik društvenog »Vjesnika« izabran je za začasnog predsjednika, a g. Leon Ružička (Wien) za člana radnika. Odbor se ovako konstituirao: Predsjednik: dr. V. Hoffiller; podpredsjednik: E. Laszowski; tajnik: dr. F. Grubić; blagajnik: F. Goglia; članovi: J. Barlé, B. Horvat, A. Jiroušek, dr. I. Krajač i V. Tkalčić. Za XVI. svesku »Vjesnika« ustanovljena je cijena Din 200, a članovi društva dobivat će je za Din 100.

* Pod naslovom »Aktuelno pitanje« napisao je g. F. B. Babić u osječkom »Hrvatskom Listu« (X. 267.) nada sve ozbiljan članak, koji dalje prenosimo, jer se tiče pojavâ za koje se »Narodna Starina« svestrano zanima:

»Čitajući u »Hrvatskom Listu« izvještaje sa VII. osječčkog velesajma i oblasne gospodarske izložbe, o izložbi narodne nošnje i o onim nagrađenim djevojkama, ja sam se u prvom redu veselio, što je tako lijepo uspjela, što su hiljade vidjele rad zlatnih ruku naših žena i djevojaka iz mile nam Slavonije. Velim »u prvom redu«, jer mi je odmah izašlo pred oči pravo stanje narodne nošnje, koje je — može se slobodno reći

— vrlo nepovoljno. Znam, da se o tom već mnogo pisalo, i da je donekle, poznato, kako naš svijet na selu napušta svoju krasnu nošnju, a sve više meće na sebe ono iz »fabrike«. Naravno, da je to žalosna pojava, koju bi trebalo izliječiti, da se bar sporije i manje širi, jer bi se u protivnom moglo naše seljaštvo za dva tri decenija sasvim »pociviliti« (tako je tu pojavu sam narod okrstio!), pa bi nam potomci vidjeli narodnu nošnju samo u muzeju! Ne ću da pišem o značenju narodne nošnje; svatko zna, da se po njoj može lako odrediti koliko smisla za lijepo ima u onoga, koji je nosi i čije je ona djelo. Prije stotinu i više godina svaki komad odijela na našim pradjedovima i prabakama bijaše njihova vlastita rukotvorina. Težnja za »civilskom« nošnjom nije stara godinu, dvije, ili pet, već više decenija, samo što se u zadnje vrijeme mnogo jače ističe. Naš seljak ne teži samo za »civilskom« nošnjom. On prima malo po malo i »civilske« (»majstorske«, građanske) običaje i sam svoj život nastoji da uredi po »civilski«. Uzroci su toj pojavi mnogobrojni i vrlo različiti. (Ja sam s narodne nošnje prešao na običaje i život, jer se sve te pojave javljaju uporedo, a stoje u uzročnoj vezi!) Raskošne svadbe i ukopi iščekavaju ili se obavljaju o mnogo manjem trošku, što je, uostalom, i mnogo pametnije! Nekada, u doba velikih zadruga, te skupe svadbe nijesu se toliko osjetile; obori bijahu puni svinja, okoli puni goveda, hambari puni hrane, a burinje (burad) rakije. Danas, ako otac ženi sina, mora se na svadbu potrošiti polovica cjelokupne zalihe, jer su danas srednji gospodar na 10—15 jutara, a siromašniji mora isprazniti kuću. (Valja uzeti u obzir, da na svadbi bude najmanje 30 osoba, a među tim polovina je »ni rod ni pomož Bog«, pa se po dva tri dana pije i jede, rasipa, kao da je na drumu nađeno!) »Svadba je svadba« — vele mnogi, pa hajde — de, nek im bude, ali što od ukopa prave svadbu (samo im pjesma i svirka fali!) to nitko pametan ne može da odobri. Rublje bijaše prije samo od domaćeg tkanja, a danas su muškarci radnim danom — u mnogim selima — većinom u šarenim košuljama (ko »Švabe«) od »zefira« dućanskog, dok bijele rubine od vlastitog materijala nose samo nedjeljom i svecem. Zapitate li koju snašu, zašto je na njenom mužu šarena košulja od »kupovnog«, dobit ćete obično ovakav odgovor: »Jest, lipo je naše bilo tkanje, ali ga je teško polužiti. Ono šareno časom operemo, pa je čisto«. Praktičan razlog. Nekada su ženske na kopanje išle u bijelim odnjicama ukrašenim plavim i crvenim »tiftikom«, a muškarci u širokim gaćama, na kojima gaćavice, dolje, bijahu izvezene. Danas pak još dosta momaka ima rubine i gaće bogato izvezene zlatom, a stide se izaći u tom,

»jer to danas nitko ne nosi«. Nova se moda uvukla u naša sela. Moda, koja mnogima navali na vrat teški dug, jer se odjevni predmeti svi kupuju. Za skupe novce kupuje naš seljak nevaljalu robu, na kojoj četiri trgovca zarade, dok u selo dođe. Ne prede više ženska čeljad u duge zimske večeri, a ako se i nađe gdje god koja, to je kakva stara baka ili starija ženska. Djevojke ne znaju držati preslice u ruci. »Pametniji« svijet, pa hoće lakše da živi. Zato se kupuju čipke, čarape, »šlinge«, sve tvornički rad, a oni krasni ženski ručni radovi s narodnim motivima nalaze se u ormarima, na starim rubeninama. Djevojke skidaju one divne pletenice, kosu namještaju i češljaju na gradsku, a mnoge se dive i uzdišu za — »bubikopfom«. Momci opet uživaju u »štofanom ancugu«, natiču žute kožne »komašne« (dokoljenice) i navlače »rajtozne« (jahaće hlače), a sve te predmete krste iskvašenim njemačkim riječima, kojih i onako ima dosta. U sadašnjem odijevanju naših seoskih momaka nema ni najmanje ukusa. To je mješavina seljačkog i »civilskog«. Na primjer: na »rajtozne« obuče — obojce, ili, još gore, metne »komašne«, na — opanke! Djevojke opet oblače skupu svilu, »jakne« plišane, lakovane cipele i t. d. Kako je bilo prije 70—80 godina? Muškarci su nosili široke, dugačke rubine i gaće od vlastitog tkanja, sve raspletene, s ložičavim sastavima, navezeno modrom ili crvenom vunicom. Opasali bi se tkanicom, a obuvali su se u »putrance«, opanke i u platnene obojke. Za zimu su imali teške, mrke kabanice, od debelog sukna, koje iznutra bijahu opšivene crvenim ili modrim suknom, a spolja išarane obično crvenim gajtanom. Samo su zimi nosili hlače! Imali su kožuh bez rukava i kožuh s rukavima, dugačak preko koljena. Na glavi im bijaše topla šubara. Ženske su išle ljeti u bijelim košuljama, vezenim »debelim vezom«, ili u košulji platna boranca, »prtkavanca«; skuti i rukavi bijahu vezeni. Pregače su im bile bijele ili modre boje, a u nekih vunene s utkanom srmom, opšivene rojtama razne boje. Djevojke su nosile pletenice, oširoko spletene, na zatiljku rožanim češljom prikopčane; kraj ušiju su im virili mali »solufi«. Žene su na glavi imale pocelice ili šamije, bogato vezene zlatom. Oko vrata su ženske nosile, kao i danas, lažni biser ili red dukata, na glavi mirisno cvijeće, rijetko, kupovno, umjetno. Zimi su nosile udate žene vunene suknje, gunjce, čurak. Starije žene zavijale su svoje glave, pokrivenne pocelicama, u neakve bijele platnene zavijače. (Ti »zavijači« sigurno su bili slični današnjim »prekrivalima«, koje žene nose kada kaju.)

Ne može se reći, da je narodna nošnja jeftina zato, što je vlastita ruketvorina. Mnogi komad iziskuje pri izradi veliko na-

prezanje očiju, osobitu pažnju i mnogo vremena, a zlatna žica uvijek bijaše skupa. Platno je naše vrlo dobro, puno bolje i puno jače od onoga iz tvornice, zato se, osim za »šlinganje«, gotovo i ne kupuje. Bijele ponjave i košulje, gaće, vreće, torbe, sve je za sada u našeg seljaka od vlastitog materijala.

Naš narod ne cijeni dovoljno svoje nošnje. Misli: lakše je otići u trgovinu i kupiti gotovo. Možda je to posljedica opće težnje za lakšim životom? Dobar dio poljskih poslova porade strojevi i naš seljak stvarno danas puno bolje i lakše živi, nego što su živili naši stari. Nije onda čudo, što i žene sebi hoće da olakšaju život. Šteta samo, što će uslijed toga, s vremenom, nestati naše lijepe narodne nošnje! — Kako da se doskoči tom zlu?« pita pisac na kraju članka.

* Međunarodni kongres za pučku umjetnost u Pragu održavao se u listopadu, i naša država (Jugoslavija) delegirala je onamo kao svog izaslanika g. dr. Miodraga Ibrovca, prof. univ. u Beogradu. Na kongresu su se jasno odrazile dvije struje u poimanju pučke umjetnosti: jedna, naime, koja tvrdi da zapravo i nema pučke umjetnosti, jer da sve ono što se čuva u etnografskim muzejima (vezivo, pokućstvo i sl.) nije ništa drugo nego ugledanje u neki davni gospodski uzorak, koji je seoski vještak obradio primitivno na svoj način, dok druga struja pobija tu tvrdnju i upućuje na primjere iz dječjeg i tzv. divljačkog umjeća ili opet na arheološke artefakte. Zadaćom je kongresa bilo navlastito raspoređivanje područja između pučke umjetnosti, etnografije i folkloru te ostalih disciplina; nadalje se bavilo utjecajima, koje je izvršio prošasti veliki rat, varoške kavanne, muzika (n. pr. gramofonska produkcija), pa zatim seoska inteligencija.

* U počast g. S. Bergeru, ravnatelju Etnografskog Muzeja u Zagrebu, napisala je gdja Zlata Šufflay knjžicu pod naslovom »Izložba narodnih ručnih radova Zagrebačkog Zbora 25. VIII. — 10. IX. 1928.« (Zagreb, 1928. str. 22. Tisak Zaklade Tiskare Narodnih Novina u Zagrebu).

„NARODNA STARINA“ sv.18., VIII.knj.,1.br.

U ZAGREBU, 25. XI. 1929.

VLASNIK, GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK :

Dr. JOSIP MATASOVIĆ

PROF. UNIV. U SKOPLJU.

TISAK „TIPOGRAFIJA“ D. D., ZAGREB